

УДК 347.2/3

Жорошова К. А.
ТАЛАШ-ТАРТЫШТАРДЫ МЕДИАЦИЯ АРКЫЛУУ ЖӨНГӨ САЛУУ

Жорошова К. А.
РЕГУЛИРОВАНИЕ СПОРОВ ПОСРЕДСТВОМ МЕДИАЦИИ

Joroshova K. A.
DISPUTE RESOLUTION THROUGH MEDIATION

Аннотация: Бул макалада медиация аркылуу талаш-тартыштарды жана чыр-чатактарды жөнгө салуунун ыкмалары изилденген. Медиация талашып-тартышкан тараптардын убактысын, акчасын үнөмдөйт, талашып-тартышкандардын жеке кызыкчылыктарын сактайт, тараптарды бири-биринин талаптарын түшүнүүгө жана кабыл алууга мажбурлайт, тараптардын таламдарына жооп берген келишимдерге жетишүүнү жөнгө салат. Медиациянын төмөнкүдөй ыкмалары бар: фасилитативдүү (көйгөйгө багытталган), трансформативдүү, түшүнүү, нарративдүү (тарыхый), экотутумдуу (үй-бүлөлүк багыттагы), валютативдик (баалоочу). Медиациянын ыкмалары медиатордун чыр-чатакты чечүүгө катыштыгынын даражасына жараша болот. Ыктыярдуулук, медиация тараптарынын кызматташтыгы жана тең укуктуулугу, медиатордун бейтараптыгы, купуялуулук медиациянын ынанымдары болуп саналат. Чыр-чатактарды жана талаш-тартыштарды жөнгө салууда медиатордун компетенттүүлүгү чоң роль ойнойт.

Ачкыч сөздөр: медиация, талаш-тартыштар, чыр-чатактар, жөнгө салуу, ыкмалар

Аннотация: В данной статье исследуются методы урегулирования споров и конфликтов посредством медиации. Медиация позволяет экономить время и финансовые ресурсы сторон, сохраняет их личные интересы, способствует взаимопониманию и принятию требований друг друга, а также помогает достигать соглашений, отвечающих интересам всех участников спора. Существуют следующие методы медиации: фасилитативный (ориентированный на проблему), трансформативный, понимающий, нарративный (исторический), экосистемный (семейно-ориентированный), а также evaluative (оценочный). Выбор методов медиации зависит от степени участия медиатора в процессе разрешения конфликта. Добровольность, сотрудничество и равноправие сторон медиации, нейтральность медиатора и конфиденциальность являются основными принципами медиации. В процессе урегулирования конфликтов и споров важную роль играет компетентность медиатора.

Ключевые слова: медиация, споры, конфликты, урегулирование, методы.

Annotation: *This article examines methods for resolving disputes and conflicts through mediation.*

Mediation helps save time and financial resources of the parties, protects their personal interests, promotes mutual understanding and acceptance of each other's demands, and facilitates reaching agreements that meet the interests of all parties involved in the dispute. The following mediation methods are distinguished: facilitative (problem-oriented), transformative, understanding-based, narrative (historical), ecosystemic (family-oriented), and evaluative. The choice of mediation methods depends on the degree of the mediator's involvement in the conflict resolution process. Voluntariness, cooperation and equality of the mediation parties, mediator neutrality, and confidentiality are the fundamental principles of mediation. In the process of resolving conflicts and disputes, the competence of the mediator plays an important role.

Key words: *mediation, disputes, conflicts, resolution, methods.*

Кириш сөз. Медиация – латын тилинен алынган сөз, кыргызча арачы, ортого түшүү дегенди түшүндүрөт. Талаш-тартышты жоюуда талаш-тартышка кызыктар болбогон калыс адам ортого түшүп (медиатор), тараптардын таламдарына жооп берген келишимге жетишүү менен тараптардын каалоолорунун негизинде талаш-тартышты сотко жеткирбей тараптарды жараштырат. Демек, медиация медиатордун катышуусу менен талаш-тартыштарды ийкемдүү, ыкчам чечүүнүн формасы. Медиатор талашкан тараптардын убактысын, акчасын үнөмдөп, талаш-тартышты тез жана натыйжалуу чечилишине жардам берет. Талашып-тартышкан бир туугандардын, ата-эне менен балдардын жана башка жакын адамдардын талаш-тартыштарын ырбатып соттоштурбай, соттук териштирүүгө жеткирбей элдештирет.

Материалдар жана ыкмалар. Медиация аркылуу талаш-тартыштарды жөнгө салуучу, Бириккен Улуттар Уюмунун чечимдерине, Европа Кеңешинин сунуштарына таянып, өлкөлөрдө Медиация мыйзамдары кабыл алынган. Кыргызстанда дагы талаштарды жөнгө салуу боюнча медиацияны колдонуу үчүн укуктук негиздерди түзүү, жарандардын укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоого көмөк көрсөтүү, өнөктөштүктүн иштиктүү мамилелерин өнүктүрүү, иштиктүү карым катнаш этикасын калыптандыруу, социалдык мамилелерди шайкештөө максатында 2017-жылы жарандык, үй бүлөлүк, эмгек талаш тартыштарын жана кылмыш иштерин чечүү үчүн “Медиация жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы кабыл алынып, 2018-жылы күчүнө кирген [2]. Ал эми 2025-жылы Кыргыз Республикасынын медиация чөйрөсүндөгү айрым мыйзам актыларына өзгөртүүлөр киргизилген жана толукталган.

Изилдөөнүн натыйжалары. Медиацияны колдонууну Туркиянын тажрыйбасынан үйрөнсөк болот. Туркияда медиаторлор жылына 60 млнго чейин иштерди карайт. Балдар медиатору, соода тармагындагы, деңиз тармагындагы медиаторлор ийгиликтүү иштеп жатат. Мисалы, класстарда медиатор окуучу болот, ал жаңжалдашкан окуучуларды жараштырат, достоштурат.

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда 400гө жакын медиатор бар. 2017-жылдан бери 1500гө жакын гана иш каралган.

Медиациянын төмөнкүдөй ыкмалары колдонулат:

Трансформативдүү ыкма чыр-чатакка катышкан эки адамдын мамилеси бузулган учурда колдонулат, башкача айтканда адамдар өз алдынча мамилелешип, чечимге келе албай калганда медиатор чыр-чатакты ырбатпай катышуучуларга конструктивдүү мамилеге келүүгө көмөк көрсөтөт. Тараптарга пайда болгон көйгөйлөрдү өз алдынча чечүү мүмкүнчүлүгүн жаратып, жаңы жаралган психологиялык, экономикалык, жана социалдык шарттарга ыңгайлаштырат. Медиатор тараптардын өз-ара моюнга алуу менен түшүнүүдөн пайда болгон мамилесинен чыр-чатак чечилет. Медиатор бул учурда активдүү угуу техникасын колдонот.

Түшүнүү ыкмасында медиатор тараптарга түшүнүү менен чогуу чечим кабыл алууга көмөктөшөт. Кандайдыр бир аракеттен башка бир тарап жабыр тартып калганда эки тарап тең жоопкер экендигин түшүнүү үчүн бирге отуруп иштөө маанилүү экендигин талашкан тараптарга жеткирүүдө медиатордун эмоционалдык, коммуникативдик, чыр-чатактык компетенттүүлүгү чоң мааниге ээ.

Нарративдүү (тарыхый) ыкма. Чыр-чатактын башталышына себеп болгон фактыны, аракетти талдап, аныктаганга чейин мамилени калыбына келтирүүгө мүмкүн эмес. Фактыны чечмелөөгө жараша окуялар өзүнчө мааниге ээ болот. Нарративдүү медиатор тараптар жактан коюлган талашты чечүү үчүн суроолорду коюу техникасын колдонот.

Фасилитативдүү (көйгөйгө багытталган) ыкма. Медиатор келечекке басым жасоо ыкмасын колдонуп, көйгөйдү чечүү үчүн тараптардын кызыкчылыктарын аныктап алып, тараптарга пайдалуу чечимдерди кабыл алууга жардам берет.

Эко-тутумдуу (үй-бүлөлүк багыттагы) ыкма үй бүлөнүн кызыкчылыктарын бир бүтүн катары караган узак мөөнөттүү комплекстүү келишимдерди иштеп чыгууга багытталат. Экограмма техникасы (үй-бүлөдөгү байланыштар, таасирлер, ар биринин кызыкчылыгы, мамилелер бир бүтүн катары каралат), ийкемдүүлүк (үй-бүлөнүн өзгөрүүлөрдү кабыл алууга даярдыгы жөнүндө), тараптардын жакындыгы (эмоционалдык колдоо көрсөтө ала турган бирөөнүн бардыгы) үй-бүлөлүк медиацияда көмөктөшөт.

Валютативдик (баалоочу) ыкмада медиатор кандайдыр бир тармака эксперт болот жана баа берет.

Медиацияда ыктыярдуулук, тараптардын кызматташтыгы жана тең укуктуулугу, медиатордун бейтараптыгы, купуялуулук принциптери сакталат.

Медиатордун чатакташкан тараптардын кызыкчылыктарын, максаттарын, чыр-чатактын өнүгүү баскычтарын аныктоо, чатакташкан тараптардын позициялары менен иштөө жөндөмдүүлүгү медиатордун чыр-чатактуулук компетенттүүлүгү деп аталат.

Медиатордун коммуникацияны (маалыматты берүүчү жана кабыл алуучунун ортосунда маалымат алмашуу) уюштуруу жана башкара билүүсү, маалыматты уга жана түшүнө билүүсү, өз оюн жеткире билүүсү башкача айтканда, коммуникативдик компетенттүүлүгү дагы талаштарды жөнгө салууда чоң мааниге ээ.

Медиатордун процедуралык компетенттүүлүгү медиация жол жобосуна даярдоону уюштура алуусунда, медиациянын жол жобосунун бардык этаптарында иштей алуусунда жана медиациянын жыйынтыктоочу баскычында аракет жасай биүүсүндө көрүнөт.

Медиатордун сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү компетенттүүлүгү сүйлөшүүлөр жараянынын уюштура алуусу, сүйлөшүүлөрдү даярдап өтөрө алуусу, сүйлөшүүлөр техникасын билүүсү болуп саналат.

Медиация жол жобосун колдонуучулук мүмкүнчүлүгүн көрө билүүсү, талаштын маңызын аныктай билүүсү, медиацияны колдонуу жөнүндө келишимди, медиациялык

макулдашууну түзө билүүсү өзгөчө маанигее ээ жана медиатордун укуктук компетенттүүлүгү деп аталат.

Ошондой эле, медиатордун эмоционалдык компетенттүүлүгү дагы медиацияда чон роль ойнойт. Медиатор өзүнүн, тараптардын эмоцияларын түшүнө билүүсү, өзүнүн, тараптардын эмоцияларын башкара билүүсү керек.

2025-жылдагы жаңы мыйзам боюнча Кыргызстанда милдеттүү медиация киргизилди (мурда ыктыярдуу болучу). Сот милдеттүү түрдө медиацияга жөнөтөт, башкача айтканда тараптар медиацияга милдеттүү түрдө баруусу керек. Жаңы мыйзам боюнча мүлк, мурас, укук, үй-бүлөлүк (зомбулукка кирбеген) талаштар дагы медиация аркылуу жөнгө салынат.

Медиатор менен тараптардын алгачкы жолугушуусу акысыз болот. Кийинки этаптарда медиатордун акысын Медиаторлор Палатасы бекитет. Көптөгөн мамлекеттерде юридикалык билими барлар медиатор болот. Ал эми биздин мыйзам боюнча жашы 25тен жогору болгон жогорку билими бар, 120 сааттан кем эмес базалык кесиптик даярдыктан өткөн адам медиатор боло алат. Медиация процесси 60 күнгө чейин гана созулат.

Кыргызстанда сот системасынын жүктөмдөрүн азайтуу үчүн медиация институтун өнүктүрүү зарылдыгы жөнүндө 2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясында :

“Ар бир жарандын укугун соттук коргоого кепилдик берүү үчүн мамлекет жарандардын жана адамдын укуктарын жана эркиндиктерин соттон тышкаркы жана жана сотко чейинки коргоо ыкмаларын, түрүн жана жол жоболорун өнүктүрүүнү камсыз кылат.

Медиация институтун өнүктүрүү сот системасынын жүктөмдөн бошонуусуна алып келет жана бейтарап соттордун институтун өнүктүрүүгө күч аракеттер жумшалат”-деп белгиленген [4.72].

2023-жылы сот системасын реформалоого багытталган мамлекеттик максаттуу программаны Президент Садыр Жапаров бекиткен. Аталган программада дагы адам укуктарын жана эркиндиктерин коргоонунун соттон тышкаркы жана сотко чейинки методдорун, формаларын жана ыкмаларын өнүктүрүү милдети коюлган.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Республикасыныны Конституциясы. Бишкек, 2021.
2. КРнын “Медиация жөнүндө” Мыйзамы. Бишкек, 2025.
3. КРнын Министрлер Кабинетинин №750 токтому менен бекитилген “Кыргыз Республикасында медиацияны 2024-2030-жылдарга өнүктүрүү концепциясы”. Бишкек, 2024.
4. Кыргыз Республикасында 2018-2040-жылдар аралыгында Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы. Бишкек, 2018.
5. “2023-2026-жылдарга Кыргыз Республикасыныны сот адилеттиги системасын өнүктүрүү” мамлекеттик максаттуу программасы. Бишкек, 2023.

Авторлор жөнүндө маалымат:

Жорошова Канайым Абдыганиевна, Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университети, Кыргыз Республикасы, магистрант 0998732573, Joroshova [@gmail.com](mailto:Joroshova@gmail.com)

Жорошова Канайым Абдыганиевна, Жалал-Абадский государственный университет имени Б.Осмонова, город Жалал-Абад, Кыргызская Республика, магистрант, 0998732573, Joroshova [@gmail.com](mailto:Joroshova@gmail.com)

Joroshova Kanaiym Abdyganyevna, Zhalal-Abad state university named after B.Osmonov, Zhalal-Abad, Kyrgyz Republic, undergraduate student, 0998732573, Joroshova [@gmail.com](mailto:Joroshova@gmail.com)